

2/2025 (36. ročník)

Patron

čtvrtletník přátel drobných památek Jizerských hor

**Příběh Hütterova kříže
Drobné památky v Kateřinkách
Pomníček vojína Skrbka**

Účastníci výroční členské schůze konané 22. března 2025 v Jiřetíně pod Bukovou. Foto Bohumil Horáček

Effenbergerův pomník pod Viničnou cestou – letos uplynulo 130 let od události. Foto Bohumil Horáček

Vážení členové a příznivci Spolku Patron

Oblast Jizerských hor a okolí, tedy Liberecka, Jablonecka a Frýdlantska, je s největší pravděpodobností nejvíce popsaným regionem v České republice. Během uplynulých let vyšly desítky knih a publikací různých žánrů. Byly to odborné studie, literatura faktu, beletrie, poezie, fotoknihy, sborníky, ročenky, články.

Zkrátka a dobře – téměř o všem již bylo napsáno, téměř vše již bylo zobrazeno. Autoři pak narážejí na problém, jak napsat něco objevného a nepublikovaného. Možnosti pro nová pátrání tu stále jsou, ale je jich čím dál méně.

Potýkáme se s tím také. Chceme, aby časopis byl zajímavý a čtivý, a aby každé přinesl alespoň jednu novou informaci. Rozhodli jsme se proto nepravděpodobně zařazovat příspěvky o drobných památkách ležících mimo širší region Jizerských hor. Není to žádná novinka, prolistujete-li archiv časopisu, objevíte příspěvky z Lužických hor, Šluknovska a dokonce i ze Slavkovského lesa.

V tomto čísle je takovým příspěvkem článek o pomníčku vojína Skrbka, který se nachází u Lomnice nad Popelkou. Autor o jeho příběhu píše poutavě a zároveň seriózně vyvrací falešné informace, které na něj nabalili amatérští záhadologové. Nezapomínáme ani na Jizerky a přinášíme pohnutý osud Hütterova kříže.

Přejeme vám hezké dny v Jizerských horách.

Výbor Spolku Patron

U Pánaboha – svážečská památka nad Hlídačův Koutu. Foto Bohumil Horáček

Hütterův kříž a sto let stará sebevražda

Bohumil Horáček

V neděli 24. června roku 1934 se hajný Krause vydal na kontrolu svého revíru. Pro hajného všední den jako neděle, les se neptá. Netušil, že běžná obchůzka, jakých měl během své služby za sebou stovky, se během jediného okamžiku změni v událost, kterou už nikdy nevymaže z paměti: když si chtěl zkrátit cestu z lesního průseku na Kozí stezku, narazil v lesní houštině na poházené kosti. Nejprve si myslel, že tu pošlo nějaké zvíře, nebo šelma udolala malého koloucha. Bližší pohled však odhalil krutou skutečnost – v žádném případě nešlo o zvíře. Šlo o lidskou kostru, částečně rozptýlenou mezi kameny, zbytky oblečení, obuv, a hlavně – zrezivělou pistoli. Hajný Krause neváhal a vydal se nález oznámit na četnickou stanici do Hejnic.

Příběh, který vyústil v nález lidské kostry nedaleko Černého potoka, se začal odvíjet již o devět let dříve. V pondělí 6. dubna roku 1925 vládlo pošmourné počasí a liberecké ulice i lesy Jizerských hor skrápěl drobný, ale přece jen déšť. Teplota stěží vystoupala k deseti stupňům nad bod mrazu – vlhký předjarní den, kdy se málokdo vydá ven.

Třidvacetiletý Rudolf Hütter stál ve dveřích domu č. 8 ve Fialkové ulici. Ruce se mu lehce chvěly, když naposledy upravoval uzel kravaty – žluté proužky ladily s jemně kostkovaným, světle hnědým oblekem. Modrá košile byla pečlivě vyžehlená, boty vyleštěné, ale oči... oči se dívaly jinam. Za Liberec, za město, za svět. Do ticha. Nenechal toho za sebou mnoho. Jen dopis, kde naznačoval, že „se zabývá sebevražednými myšlenkami“. Věděl přesně, kam půjde. Do hor. Do míst, která znal z dětství, kde šuměly smrky, padal déšť na žulové kameny a člověk mohl zmizet, aniž by si toho někdo všiml. Od toho dne o sobě nedal vědět.

Rodinu ztraceného mladíka v prvních chvílích nic neznepokojilo. Rudolf přece jezdil pracovat do banky v Görlitz. Před nedávnem jej sice propustili, ale třeba si někde hledá nové zaměstnání. Když se však v dalších dnech domů nevracel a nepodal o sobě žádnou zprávu, nezbyvalo než jít pohřešovaného syna nahlásit četníkům. Liberecké noviny (*Reichenberger Zeitung*) 12. dubna 1925 vydaly krátkou zprávu:

(Pohřešovaný). *Rudolf Hütter, 23letý bankovní úředník narozený 5. ledna 1902 v Liberci, odešel dne 6. dubna 1925 z domu svých rodičů ve Fialkové ulici č. 8 a dosud o sobě nedal žádnou zprávu. Je vysoký 168 cm, blond vlasy, má na sobě světlý hnědý kostkovaný oblek, modrou proužkovanou košili a kravatu se žlutými proužky. Z dopisu, který zanechal, lze vyčíst, že se zabýval sebevražednými myšlenkami.*

Zmizení mladého úředníka tehdy nijak výrazně neotráslо veřejností. Hütter byl jedním z mnoha mladých mužů poznamenaných ztrátou práce, důsledky

poválečné inflace a osobní nejistotou. Po nějaký čas ještě probíhalo pátrání a rodina doufala. Později už bylo jasné, že se mladému Rudolfovi přihodilo něco zlého. Tělo nebylo nikdy nalezeno. Záznamy mlčely, zůstaly jen domněnky. Roky běžely.

Posuňme se opět o devět let kupředu a vraťme se do 24. června 1934: hajný Krause spěchal roklí do údolí a hlavou mu táhla otázka – k čemu došlo v lese nad Kozí stezkou? Odpověď dostal o pár hodin později. Místní četnictvo z Hejnic provedlo prvotní ohledání místa. Výsledek byl jednoznačný: sebevražda střelnou zbraní, spáchaná již před delší dobou.

Četníci se rozhodli vše utajit a prozatím celý nález ponechat v neporušeném stavu na místě. Na úterý 26. června byla do hor povolána soudní komise z Frýdlantu. Teprve ta celou situaci podrobně zdokumentovala, analyzovala a určila dobu smrti, která podle jejích závěrů nastala přibližně před deseti lety. Kosterní nález, zbytky oblečení, stejně jako pistole – jednalo se o revolver značky Browning – byly z hor sneseny do Hejnic. Jediná otázka zůstávala i nadále nezodpovězena: kdo byl ten neznámý muž? Výsledky, k nimž soudní komise dospěla, byly oznámeny do novin. Třeba se najde někdo, kdo by mohl s identifikací neznámého pomoci. Zpráva o nálezu skeletu se rozlétna po kraji.

Nejrychlejší byli v Jablonci nad Nisou a ve Frýdlantu. Jablonecký deník (*Gablonzer Tagblatt*) a Frýdlantské noviny (*Friedländer Zeitung*) hned na druhý den ve středu 27. června 1934 vydávají totožnou krátkou zprávu. Jde patrně o úřední text vydaný samotnou soudní komisí:

(Nález kostry v Jizerských horách) V lese mezi Štolpišskou cestou a Poledními kameny byla v neděli nalezena mužská kostra. Tyto lidské ostatky ležely na místě už několik let; některé kosti byly již rozneseny zvířaty. Na místě nálezů se našly části oblečení a bot. Vedle kostry ležel i revolver a bylo patrné, že dotyčný si pravděpodobně v osamění lesa sám vzal život. Podle stavu ostatků lze předpokládat, že muž je mrtvý již několik let. Včera se vydala soudní komise z Frýdlantu na místo nálezů, aby provedla místní šetření.

Sto-
eine
rten.
der
öhen.
kung
liche
lanz-
erient
des
über
richte
teinge-
2. M.
n im
) Kē
Für
Mr.
iden,
De-
a in
und-
Kē,
wirk-
151
band-
rtes.)
elbet:
richte
jirtes
Stoge
Für

der Woche vom Samstag den 30. Juni 7 Uhr
abends bis Samstag den 7. Juli 7 Uhr früh
versteht die Adlexapotheke am Tuchplatz.

* (Der Skelettfund im Jsergebirge.) Aus
Friedland wird uns gemeldet: Am so-
genannten „Zickelsteige“, der zum
Schwarzbachfall führt, fand man ein
männliches Skelett, welches von
einer Gerichtskommission untersucht worden
ist. Einige verstreute Knochen und Kleider-
reste ließen daraufhin schließen, daß schon
Jahre vergangen sein mußten, als hier ein
Mensch freiwillig aus dem Leben schied. Ein
verrosteter Browning und auch ein Bohrer
an der rechten Schläfe der Schädelbede-
ckung bestärkten die Annahme des Selbstmor-
des. Nach Ansicht der Ärzte dürfte der
Selbstmord bereits vor zehn Jahren erfolgt
sein. Es handelt sich um einen unbekannten
Mann mittlerer Statur mit schlechten Vor-
dergängen. Aus dem Schweißband des Hutes
(„Zickel“) war der Name herausgeschmitten. Befeindet war der Mann mit
langer Nase und einem braun koriierten Rock
mit Gürtel, Schnürschuhe (Fabrikarbeit)
Nr. 40 mit hohen Absätzen. Die Wunde ent-
spricht ungefähr der der Jahre 1919 bis 1922.
Die Waffe und die überreste der Kleidung
sind beim Gendarmereiposten in Haindorf zu
besichtigen.

* (Unfälle.) Der in Reichenberg wohn-
hafte Otto Schimelmann erlitt durch
Sturz am Baderberg eine Hüftschußwunde
am Kopf. — Der in Reichenberg wohnhafte

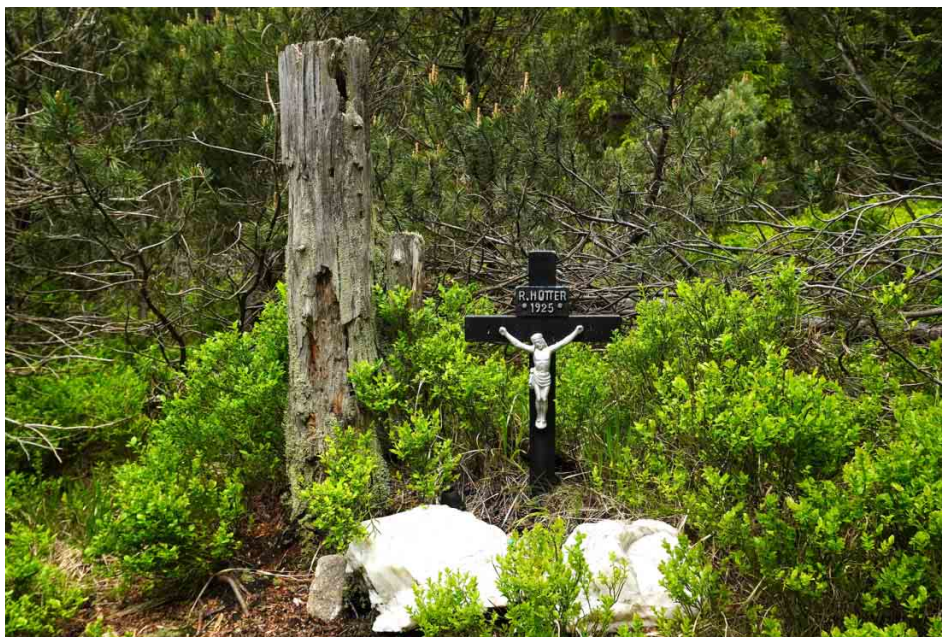
Jeden z článků, který na konci června 1934 informoval o nálezu kostry člověka v Jizerských horách. Archiv VKLI

O další tři dny později, tedy v sobotu 30. června 1934, se již v tisku objevují články s mnohem podrobnějším popisem nálezu i celé události. Na situaci reagují Liberecké noviny (*Reichenberger Zeitung*):

(Nález kostry v Jizerských horách) Z Frýdlantu nám bylo oznámeno: Na Koží stezce vedoucí do rokle Černého potoka byla nalezena lidská kostra muže. Po podrobnější prohlídce místa nálezu kostry byly nalezeny roztroušené kosti, zbytky šatů a zrezivělý Browning. To vše nasvědčovalo tomu, že zde ukončil svůj život člověk dobrovolně – vlastní rukou. V pravé spánkové kosti byl nalezen otvor po kulce – pravděpodobná příčina smrti. Podle prvních zpráv se sebevražda stala asi před deseti lety. Jedná se o neznámého muže, střední postavy se zkaženými předními zuby. Uvnitř klobouku se zachovala značka výrobce „Hükel“, jméno majitele však bylo kdysi odstraněno. Oblečení bylo dříve hnědé barvy, šněrovací boty velikosti 40 s vyššími podpatky. Strih šatů odpovídá módnímu trendu zhruba z let 1919–1922. Všechny nalezené předměty byly zajištěny a jsou vystaveny na policii v Hejnicích.

A znovu – a ještě podrobněji – popisují nález Frýdlantské noviny (*Friedländer Zeitung*):

(Kostra v jizerskohorských lesích) Jak bylo oznámeno, byly minulou neděli v Jizerských horách nalezeny pozůstatky člověka. K provedení místního šetření se v úterý na místo nálezu vydala soudní komise z Frýdlantu.

Místo, kde hajný Krause v roce 1934 našel lidské ostatky, dnes označuje Hütterův kříž. Foto autor

To se nacházelo asi 5 minut od Štolpišské silnice, přibližně 120 kroků východně od Koží stezky. Tam v mlázi ležela kostra muže, který se zjevně skrýval v nízkém smrkovém houští, aby zemřel o samotě. Vedle kostry byl nalezen zrezivělý Browning a na pravé spánkové kosti lebky byl průstřel. Kostí zesnulého byly zčásti již rozneseny zvěří. Podle posudku lékařů smrt muže nastala přibližně před deseti lety. K určení totožnosti zesnulého zatím neexistují žádné stopy. Z dochovaných zbytků vyplynulo, že neznámý byl oblečen do hnědo-kostkovaného obleku, vyrobeného z vlněných látek, jaké se používaly v prvních poválečných letech pro výrobu oděvů. Zahnutí nohavic u dlouhých kalhot nasvědčuje tomu, že šlo o módu z let 1919 až 1922. Vedle kostry ležel i měkký klobouk zesnulého značky Hükl, z potíčí pásky vedle tovární značky buď adresa, nebo monogram majitele byl vystřižen. K nálezu patří rovněž velmi opotřebované šněrovací boty velikosti 40, tovární výrobky s háčky a krajkovou výzdobou, odpovídající módě roku 1920. Věk zemřelého zatím není určen, zjištěno však bylo poškození jeho zubů, z nichž dva byly plombovány. Kdo by mohl vědět něco účelného k objasnění identity neznámého, necht' to sdělí příslušnému bezpečnostnímu orgánu.

Více veřejnosti v tu chvíli sdělit nešlo. Nyní zbývalo jen čekat a věřit, že se na základě uveřejněných informací někdo policii ozve. Čekání netrvalo ani tři dny! Už ve středu 4. července 1934 vyšel ve Frýdlantských novinách (*Friedländer Zeitung*) následující článek:

Hütterův kříž ve druhé polovině 70. let minulého století. Foto Dietmar Lauer

(Kostra v Jizerských horách) Lidská kostra nalezená u Kozí stezky pravděpodobně představuje ostatky bankovního úředníka Rudolfa Hüttera, který se narodil v roce 1902, žil v Liberci a byl nezvěstný od 6. dubna 1925. Rozhodl se skoncovat se svým životem kvůli ztrátě místa v bance v Görlitz. Ve zbytcích látky nalezených u kostry poznal bratr zesnulého části bratrova obleku. Aby byla zajištěna jasná diagnóza, smutný nález si do Hejnic přejede prohlédnout i matka zesnulého.

Nevíme zatím přesně, kdo frýdlantským vyšetřovatelům oznámil jméno. Jisté je, že Hütterův bratr i matka oblečení a boty bezpečně poznali a identifikovali. Všechny indicie nalezené na místě nálezu odpovídaly popisu z roku 1925:

- Boty: šněrovací, velikost 40, vyšší podpatek – odpovídají běžné obuvi z počátku 20. let,
- Oblečení: rozpadlý kabát původně hnědé barvy, střih zhruba z let 1919–1922,
- Klobouk: uvnitř zachovaná značka „Hükel“, jméno odstraněno (možná záměrně),
- Zuby: identifikace byla možná i díky zkaženým předním zubům, odpovídajícím záznamům od rodiny,
- Zbraň: Browning, velmi pravděpodobně použitý k sebevraždě – otvor v pravé spánkové kosti tomu odpovídá.

Po devíti letech bylo jasno. Liberecké noviny (*Reichenberger Zeitung*) tak měly ve stejný den, tedy ve středu 4. července 1934, také o čem psát:

(Kostra v Jizerských horách identifikována) Z Frýdlantu nám 3. července bylo oznámeno: Na základě zprávy v Libereckých novinách se přihlásila liberecká partaj¹, která uvedla, že se jedná o bývalého bankovního úředníka Rudolfa Hüttera, narozeného 5. ledna 1902 v Liberci. Hütter je pohřešován již od 6. dubna 1925. Dříve pracoval v Görlitz, avšak kvůli inflaci přišel o zaměstnání. Ztráta pracovního místa jej uvrhla do sklíčenosti, a lze předpokládat, že si v lese sáhl na život.

Poslední věta – stručná, téměř bez emocí – říká mnohé. Rudolf Hütter patřil ke generaci, která vyrůstala v bouřlivých časech: válka, konec monarchie, ekonomický chaos. Jeho ostatky byly pohřbeny na hřbitově v Hejnicích. Případ byl uzavřen – alespoň na papíře. V mysli lidí uzavřen nebyl.

Zanedlouho poté se na stromě v lese u Kozí stezky objevil malý, nenápadný dřevěný kříž nesoucí dřevěný korpus Krista. Dodnes není známo, kdo jej sem umístil. Možná někdo z rodiny, možná hajný Krause.

Skryt v lesní houštině přečkal Hütterův kříž další válku, vysídlení jeho rodiny do Německa i nástup komunistického režimu. Nebylo tedy nikoho, kdo by o něj pečoval. Až se o jeho existenci dozvěděl Emil Novák, který se stihl ptát starých hajných, hrobníků a farářů. Pátral v lesích okolo Černého potoka a na konci 50. let se mu podařilo kříž najít. Do svých zápisků si poznamenal:

¹ V původním textu doslova „eine Reichenberger Partei“, snad liberecká rodina (pozn. aut.)

Na základě upozornění Waltera Augstena z Hejnic-Vinklu jsem našel už jen úplně ztrouchnivělý kříž a zohavenou Kristovu postavu. I smrk, na kterém vše viselo, jsem mohl jednou rukou povalit – tak suchý a ztrouchnivělý byl!

Na svůj objev byl Novák náležitě pyšný. S nálezem Hütterova kříže se pochlubil Miloslav Nevrlému. Ten se na místo poprvé vypravil 15. září 1961 odpoledne. Na fotografii, kterou tehdy pořídil, vidíme starý dřevěný kříž, částečně zarostlý do stromu v hlubokém lese. Na kříži je upevněna dřevěná postava Krista – avšak bez paží. Tělo Kristovo spočívá nezvykle vysoko. Poté, co korpus ztratil paže, se kříž sesunul a vytvořil tak nezvyklou kompozici. Jako by byl sražen časem a opuštěností. Pod křížem je do kůry suchého stromu ještě zapuštěna plechová tabulka s nápisem:

Rudolf Hütter

***1902 †1925**

Čas této památky se už pomalu naplňoval. Když Miloslav Nevrlý po několika letech Hütterův kříž navštívil znovu, našel jej ležet zcela rozpadlý na zemi v trávě. Torzo dřevěného Kristova těla si odnesl domů, ztrouchnivělý kříž ponechal svému osudu.

Takto jej o pár měsíců později našel Emil Novák. Se zánikem památky se nechtěl smířit. Proto ji v neděli 7. července 1968 kompletně obnovil. Tehdy již použil

Nejstarší známý snímek Hütterova kříže pochází z 15. září 1961. Foto Miloslav Nevrlý

Emil Novák si ve své kartotéce ve třetí osobě poznamenal: „Takto to bylo postaveno E. Novákem dne 7. 7. 1968.“ Archiv Spolku Patron

Herbert Endler v roce 1978: „...stál tam mírně nachýlen, ve zbytku lesa přímo nad zatáčkou Kozí stezky.“
Foto Herbert Endler

V roce 1981 někdo ukradl korpus Krista, kříž byl nově natřený. Foto Herbert Endler

kovový korpus Krista a dřevěný kříž zasadil do kamenné mohyly mezi dva vzrostlé stromy. V roce 1970 na něj Alfred Wildner z Frýdlantu připevnil měděnou destičku se stejným nápisem, jaký byl pod původním křížem.

Další osudy v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století jsou zachyceny v několika poznámkách. Herbert Endler, jemuž děkuji za poskytnutí cenných materiálů pro vznik tohoto textu, se k Hütterovu kříži poprvé dostal v červenci roku 1978. V jeho deníku čteme:

Ještě před osmi lety visel starý, původní kříž Hütterovy smrti na suchém polámaném stromě, ve smrčíně tak husté, že do ní slunce neproniklo. Když se kříž vlhkem rozpadl, postaral se Emil Novák o nový. Když jsem ho 29. července 1978 vyhledal, stál tam mírně nachýlen, ve zbytku lesa, přímo nad zatáčkou Kozí stezky.

Bylo to již v době, kdy v okolí začaly ubývat lesy a na kdysi skryté místo bylo najednou více vidět. I proto si Emil Novák mohl o pár let později poznamenat:

Při kácení posledních stromů byl ponechán zhruba metrový pařez. Bohužel železný Kristus, kterého jsem v roce 1979 původně upevnil, byl ukraden. Dřevěný kříž jsem v roce 1981 (25. dubna) natřel načerno.

Lesní holina v 80. letech umožňovala pohled od kříže až k Poledním kamenům. Foto Herbert Endler

„Pečící trouba“, vytvořená polskými dělníky v roce 1987 notně rozeznila Emila Nováka. Foto Herbert Endler

To už se Hütterův kříž ocitl na úplně odlesněné pláni s výhledem na Polední kameny. Asi největší šok utrpěl Novák na jaře roku 1987, kdy patrně polští dělníci, kteří několik měsíců pracovali poblíž při stavbě silnice a mostu, kříž nejenže posunuli, ale ještě okolo něj vystavěli jakousi kapličku z opracovaných kamenů. Emil jejich dílo nazval posměšně „pečící troubou“. Nechme opět promluvit zápisky, vykřičníky za většinou vět jasně hovoří o jeho rozhořčení:

Ve čtvrtek 26. listopadu 1987 odstranil Emil Novák tento stylu prostý útvar úplně, opracované žulové kameny odhodil stranou, kříž přemístil zpět na původní místo a navršil kolem něj pouze přírodní kameny. Tak nyní stojí tento „marterl“ opět tak, jak bylo mnou (N. E.) vztyčeno v roce 1968. Samozřejmě jsem také odstranil sklenici se vzkazy a tužkami, která tam byla umístěna! Tato pamětní místa nejsou místa, kam bychom měli – jako na vrcholky skal – dávat knížky pro každého kolemjdoucího! Tento nešvar nesmí být trpěn!

Po Novákově smrti péči o památku převzal Spolek Patron, který se v devadesátých letech – nejprve bez statutu a později jako občanské sdružení – staral o většinu drobných památek v Jizerských horách. Jedna z prvních větších oprav byla provedena v květnu roku 1990.

V roce 2000 se podoba kříže opět změnila a okolí začal pohlcovat nový les. Foto Oldřich Sladkovský

V dalším desetiletí začal okolí opět pohlcovat mladý smrkový les. Když se jím na podzim roku 2006 prodrali členové Spolku Patron Zdeněk Bláha a Petr Karban, zjistili, že kříž je úplně uhnílý a potřebuje obnovit. Rozhodli se pro nový dřevěný kříž. Na závěr dne v hospodě U Cimpla došli při gulášu a pivu k závěru, že lepší než dřevěný kříž, který za čas opět shnije, bude kříž kovový. Petr Karban přislíbil, že ve slévárně nechá vyrobít kříž hliníkový.

Oprava Hütterova kříže byla zařazena do plánu činnosti pro rok 2007 a oba přátelé se v květnu toho roku vydali kříž odmontovat. S tím, že jej zakrátko nahra-

Prázdné místo s upozorňujícím textem, který sem umístil Libor Pilař z Liberce, netušíc, že členové Spolku Patron kříž odnesli k opravě. Foto Jiří Stehlík

dí novým. Absence památky v horách se pak protáhla na dlouhých 16 měsíců, což způsobilo ještě jednu pikantní příhodu. Ale nepředbíhejme. Kolegové Bláha a Karban kříž demontovali v neděli 20. května 2007 někdy kolem 10. hodiny dopolední. Toto datum si zapamatujeme, ještě bude důležité.

O den dříve, tedy v sobotu 19. května, se v Jizerských horách konala soukromá „bojovka“, o níž nechme hovořit jejího tehdejšího organizátora Libora Pilaře z Liberce:

„V sobotu 19. května 2007 jsme uspořádali pro naše kamarády akci, jejímž cílem bylo poznat Jizerky. Jedním z úkolů bylo zjistit, jaký letopočet je umístěn na Hütterově kříži. Z dvanácti dvojic, které se akce zúčastnily, kříž našly pouze dvě.

I proto jsme s manželkou Ivanou v neděli, druhého dne, vyrazili s několika kamarády na kolech do hor s cílem ukázat jim, kde se kříž nachází. Jaké však bylo naše překvapení (a to dost nepřijemné), když jsme na místě objevili pouze prázdné místo. Křížek byl pryč. Ivana si v následujících dnech vyčítala, jestli naše akce neměla za následek to, že křížek našel nějaký sběratel. Dokonce jsme měli pochybnosti o dvou účastnících, které jsme podezírali z toho, že křížek schovali, aby ho nenašli ostatní. Byli to totiž právě oni, kdo jako poslední kolem 18. hodiny předchozího dne Hütterův kříž viděli.

V důsledku celé situace si Ivana vzala za své zajistit výrobu a instalaci nového kříže. Mladší syn, studující nábytkářskou průmyslovku, zakoupil v dílnách kvalitní jasanové dřevo a v době praktické výuky za pomoci uči-

Dřevěný kříž s porcelánovým Kristem, který Libor Pilař v roce 2007 instaloval jako náhradu. Foto Jiří Stehlík

tele vyrobil nový křížek. Podařilo se nám sehnat i porcelánovou sošku Ježíše.

Ve čtvrtek 28. června 2007 večer, před odjezdem na dovolenou, jsme sedli na kola s křížem v batůžku a ještě před setměním jsme nový křížek vztyčili. V dalších 16 měsících se stal častou zastávkou při našich výletech do Jizerek. Přivázeli jsme k němu symbolické dárky z cest – kámen z Kalapatharu v Nepálu nebo písek z namibijské pouště.

Na podzim 2008 jsme při jedné návštěvě s údivem zjistili, že náš křížek byl vyměněn za nový. Nechali jsme na místě vzkaz s prosbou, aby se nám ozvali ti, kteří zde nový kříž zanechali, protože jsme chtěli získat zpět námi

Sobota 13. září 2008: Zdeněk Bláha a Jiří Herčík instalují kovový Hütterův kříž. Foto Petr Karban

vyrobený křížek. Na Vánoce jsem dostal od kamarádů knížku Pomníčky zaslých časů, kde jsem se v kapitole týkající se Hütterova kříže dočetl o existenci spolku Patron, který se podílí na opravách křížů. Přes internet jsem se spojil se zástupcem tohoto spolku, který mi poskytl kontakt na pana Bláhu. Ten nám následně sdělil, že nový kříž instaloval on a že i ten náš odstranil – už před rokem a půl.

Na náš dotaz po existenci našeho kříže nám odpověděl, že jej vyhodil, protože byl shnilý. Po pouhém roce? Myslíme si, že staré vyměněné křížky a pomníčky by si zasloužily být uloženy někde v depozitáři – ne-li přímo v muzeu.“

Takže si to zopakujme: v sobotu 19. května 2007 byl kříž ještě na svém místě, v neděli 20. května v 11.30 již tam k údivu pana Libora Pilaře a jeho přátel nebyl. Ani nemohl být, protože jej Zdeněk Bláha s Petrem Karbanem hodinu a půl předtím odmontovali. Náhoda, kterou by nevymyslel ani filmový scénárista. Pro pořádek dodejme, že nový kovový kříž byl instalován v sobotu 13. září 2008. Najdeme jej tam i dnes a znovu jej čím dál více skrývá jizerskohorský les.

Když jsem letos po nějakém čase znovu stanul na místě Hütterovy smrti, abych křížek vyfotografoval, dělila mě od nebohého Rudolfa nepřekonatelná hradba sta let. Bylo zataženo a drobně pršelo – stejně jako v roce 1925. Hütter tehdy držel v ruce revolver, já nyní mobilní telefon. Měl jsem na něm zobrazen snímek pořízený Miloslavem Nevrlým v roce 1961. Díval jsem se na zaslou fotografii zuboženého Krista bez paží, visícího na kříži podivně výše, než by měl. Vnímal jsem jen tichý šelest dešťových kapek. A uvnitř sebe jsem cítil zvláštní mystiku – bezruký Kristus jako by symbolizoval bezmoc a beznaděj, do jaké se člověk dostane, když se dobrovolně rozhodne sejít vlastní rukou z našeho světa. Bylo mi za Rudolfem smutno.

Rudolf Hütter nebyl zbabělec. K takovému činu je třeba nemalé porce odvahy. Přemýšlel jsem – proč se na své poslední cestě plahočil tak daleko? Proč absolvoval tak strastiplnou a dlouhou pouť? Možné, nikoliv však jisté odpovědi na mé otázky dal až pohled do mapy: z Fialkové ulice v Liberci je to k Hütterovu kříži pěšky necelých 18 kilometrů. To se dá ujít za necelých šest hodin. Cesta do hor tady vede přes Starý Harcov, Rudolfov, Bedřichov, Novou Louku a Kristiánov. Až na výjimky se jde většinou do kopce.

Rudolf Hütter byl rozhodnut, že jej nemá nikdo objevit, ani poznat. To proto si ustríhl jmenovku z potítka v klobouku. To proto šel dál a dál do hor – stále narážel na lidská obydlí. Poslední chalupou, kterou ve svém životě míjel, bylo patrně některé z kristiánovských stavení. Pak už jen lesy a hory. Šel odhadem ještě asi hodinu, a když někde mezi Holubníkem a Černou horou přešel hřeben a cesta přestala stoupat, věděl, že je na správném místě. Potom už stačilo jen sebrat odvalu, natáhnout kohoutek a přiložit revolver k pravému spánku...

Hütterův kříž v pondělí 9. června 2025. Foto autor

Zveme k setkání u pomníčku Zabitého mládence

Redakce

Již v předchozím čísle časopisu Patron jsme vzpomněli 200. výročí nešťastné události, k níž došlo 18. července 1825 poblíž Staré poutní cesty do Hejnic. Teprve šestnáctiletý učeň Anton Neumann se zde stal obětí zákeřného vraha, což připomíná jeden z nejstarších a nejhezčích jizerskohorských pomníčků s doloženým příběhem.

Spolek Patron připravuje při této příležitosti na sobotu 19. července 2025 neformální vzpomínkové setkání přátel a milovníků Jizerských hor a drobných památek.

Účastníci se sejdou u pomníčku Zabitého mládence ve 13.30 hodin, kde bude připravena výstavka fotografií s námětem proměn pomníčku v průběhu času. Vůbec poprvé zde zazní kramářská píseň s motivem události v podání Markéty Ježkové a jejích přátel. Získat bude možné i jedinečnou pamětní pohlednici, vydanou Spolkem Patron k tomuto výročí.

Účast přislíbil Miloslav Nevrlý, jenž zajistil opravu obrázku už před 60 lety. Byl to jeho první pomníček, o jehož opravu se v Jizerských horách zasloužil, a jeden z prvních poznaných.

Upozorňujeme na to, že mezi stanicemi Liberec a Frýdlant jsou vlaky nahrazeny autobusy (bez obsluhy stanice v Oldřichově). Sledujte proto vylukové jízdní řády ČD. Komplikací je i uzavírka silnice mezi Mníškem a Ekocentrem Oldřichov v H.

Pomníček Zabitého mládence v červnu letošního roku.
Foto Bohumil Horáček

Požehnání kříže v Záhoří

Oliver Scholze

V minulém vydání časopisu Patron jsme čtenáře podrobně informovali o historii a obnově kříže ve Smržovce-Záhoří. Obnovenému kříži slavnostně požehnal v sobotu 10. května 2025 za účasti asi třiceti lidí jablonecký farář Štěpán Smolen.

Renovaci inicioval majitel kříže Ladislav Greiner, jenž přítomným přiblížil důvody a náročnost akce, na které se částečně podílel i Spolek Patron. Oliver Scholze představil historii kříže, průběh rekonstrukce a poděkoval hlavním pomocníkům. Symboliku kříže a význam Panny Marie Sedmibolestné objasnil farář, který v poklidné atmosféře provedl žehnání.

Po skončení slavnosti lidé spontánně přinášeli ke kříži květiny, zapalovali svíčky a přispívali do kovové kasičky připevněné na podstavci. Pan Ladislav Greiner připomněl, že tato nově zřízená kasička navazuje na původní, zmiňovanou již v historickém textu faráře Wendlera, a bude sloužit k pravidelné údržbě kříže. Ukázal i aktuální obsah vybraných prostředků a ujistil přítomné, že s nimi bude nakládáno transparentně. Opravený kříž se nachází na adrese V Záhoří 316, Smržovka.

Jablonecký farář Štěpán Smolen žehná obnovenému křížku v Záhoří.
Archiv Olivera Scholzeho

Výroční členská schůze v Jiřetíně

Redakce

Výbor Spolku Patron svolal na sobotu 22. března 2025 výroční členskou schůzi, která se již tradičně konala v příjemném prostředí environmentálního Centra Sylvatica v Jiřetíně pod Bukovou. Setkání bylo zahájeno v 9.30 hodin a zúčastnila se ho většina aktivních členů spolku.

Program schůze byl rozdělen do několika bodů. V úvodu přednesl Milan Poláček, předseda Spolku Patron, informace o stavu členské základny, na které navázal výroční zprávou za rok 2024. Ta shrnovala činnost spolku v uplynulém roce a obsahovala i zprávy o hospodaření a revizní zprávu. Dále byl předložen plán činnosti a návrh rozpočtu na rok 2025, o němž poté proběhla otevřená diskuse s hlasováním.

Po skončení oficiální části se všichni přítomní společně vyfotografovali před objektem centra. Památeční fotografii otiskujeme na straně dvě. Součástí výroční schůze bylo jako každoročně i přátelské posezení s drobným občerstvením. Stalo se už pravidlem, že při této příležitosti členové spolku obdrželi také první letošní číslo spolkového časopisu Patron.

Příjemnou atmosféru podpořil i hudební doprovod, o který se postarala Markéta Ježková s folkovou skupinou Spolktrio, jež svými vystoupeními dodala schůzi neformální ráz.

Velké poděkování patří obci Jiřetín pod Bukovou, která nám laskavě poskytla prostory k uskutečnění tohoto každoročního setkání.

Setkání členů proběhlo v osvědčených prostorách environmentálního Centra Sylvatica v Jiřetíně pod Bukovou.

Mezi přítomnými ani tentokrát nechyběl čestný člen spolku Miloslav Nevrlý. Foto Bohumil Horáček

Spolktrio bylo zase perfektní, jeho hudba se líbila všem. Foto Bohumil Horáček

Za drobnými památkami Kateřinek

Lubor Lacina

Těžko bychom v našem regionu hledali místo podobné Kateřinkám. V podstatě průmyslovou zónu ukrytou v hlubokém údolí, na dohled od velkého krajského města, přitom svět sám pro sebe uprostřed hor. Mohli bychom namítnout, že podobná místa přece existují – Smržovka, Velké Hamry nebo Desná – ty všechny také lemují jedna továrna za druhou a jsou rozloženy v údolí mezi kopci. Jenže Kateřinky leží na daleko menší ploše a hory kolem nich se zvolna nezvedají, nýbrž doslova uhánějí směrem k nebi. Kateřinky jsou navíc s průmyslem spojeny samou svojí podstatou – už založeny byly jako domov a působiště výrobců textilu.

Dokládá to i název obce – v roce 1608 zde hluboko v údolí Černé Nisy poskytl majitelka panství Kateřina z Redernu místo pro nemajetné soukeníky. Navázala na dílo svého zemřelého chotě Melchiora z Redernu, který začal využívat dosud neosídlené oblasti Jizerských hor pro podnikání a rozvoj kraje – na sklonku 16. století takto založil hornické Nové Město pod Smrkem a o něco později sklárnu v místech pozdějšího Bedřichova. V Kateřinkách se tedy usadili tkalci a v 19. století zde postupně vyrostlo devět přádelen a tkalcoven ovčí vlny. Na začátku 20. století působilo v údolí Černé Nisy 20 textilních podniků, zhruba polovina v Kateřinkách. Další pak náležely do sousedních Ruprechtic, i když stály nedaleko těch kateřinských – hranice katastrů totiž leží v údolí Černé Nisy a vine se podél ulice Horská jen pár desítek metrů od levého břehu řeky.

Zachráněná památka

S tkalcovstvím také přímo souvisí naše dnešní první památka, kterou už sice nenajdeme na původním místě, ale díky tomu se vlastně dochovala. Zní to složitě? Rádi vysvětlíme. Jde o zhruba metr a půl širokou a metr vysokou pamětní desku elipsovitého tvaru, která byla ještě před několika lety zasazena do terénu při ulici Kateřinská, v bezprostřední blízkosti bývalé piánovky. Pamětní deska připomíná počátky tovární výroby v Liberci, konkrétně soukenický podnik Franze Ulbricha, jednu z klíčových a důležitých firem, které v Liberci nastartovaly rozmach průmyslu. Z neúplného textu na tabuli lze rozluštit: „Die (...) ...gebäude zur (priv.) Tuchfabrique Franz Ulbrich jun. in Reichenberg. Erbaut im Jahre 1816.“ Pořízena prý byla deset let po vzniku firmy a symbolizovala tak místo doslova dýchající textilní historií.

Složitě období druhé poloviny 20. století památku dovedlo až k okraji zániku, před několika lety však byla doslova na poslední chvíli sejmuta, spolu s opadanými kusy převezena do Severočeského muzea v Liberci a předána k restaurování. Po nějaké době ji pak její zachránce Ivan Rous již zrestauro-

vanou představil na své výstavě *Cesty průmyslu*, kde byla jedním z dominantních exponátů. Každopádně tak byla zachráněna jedna z nejzajímavějších a tematicky zcela unikátních památek související s historií Kateřinek, Liberce i celého kraje pod Jizerskými horami.

A ještě jedna rarita: když v předloňském roce Severočeské muzeum navštívil světoznámý typograf a hudebník František Štorm, který zde chystal svoji výstavu, všiml si právě vystavené desky a její kaligraficky zdobné provedení jej inspirovalo ke vzniku loga svého projektu. Pod názvem *Libero* jsme si ho mohli prohlížet na plakátech výstavy a od letošního května i na titulce stejnojmenné knížky shrnující Štormovo dílo.

Vzhůru do severních svahů

Katastr Kateřinek se rozkládá převážně severně od Černé Nisy, ve svahu, který o tři sta metrů výše vrcholí na skaliscích Dračího vrchu. Ten je sám pozoruhodným místem, a i když už neleží na kateřinském katastru, je odtud logickým cílem výletů. Výhled z něj dnes není tak oslňující jako dříve; kdysi holé svahy a kamenný labyrint pohltila vegetace, vyhlídka je ale pořád udržována a lze se z ní rozhlédnout směrem k Liberci. Z Kateřinek nás k Dračímu vrchu přivede modrá turistická stezka, která se kroutí od hlavní silnice a podél školy v Kateřinkách, aby nás ve vyšších partiích dovedla hned ke čtyřem zajímavým památkám.

Tou první je v serpentíně Ladovy ulice bezejmenný kříž, zasazený do skalního výchozu u silnice. Kovový kříž s geometrickými vzory a paprsky mířícími do čtyř stran je vlastně jedním z mnoha podobných objektů v horách, ale působí velice malebně a i tady mezi kateřinskými domy má typické charisma jizerskohorského pomníčku.

Kříž na skalce při ulici Ladova

Válečný pomník

Když u kříže odbočíme do ulice U Hřiště, hned po pár metrech nás v háječku vlevo od silnice překvapí možná nejdůležitější drobná památka v Kateřinkách – pomník obětem první světové války. Pietní místo podobně jako v jiných obcích vybudoval místní spolek vojenských vysloužilců. Byl slavnostně odhalen 12. června 1927 a kdysi šlo o jednu z nejkrásněji provedených památek tohoto typu – centrální stéla pomníku byla rozčleněna do řady geometrických tvarů, ozdobená motivy tlapatých křížů a ocelové přilby podložené šavlí, to vše vytesané do žuly. Objekt nesl také věnování *Heimatkank 1914–1918* a pamětní desku se jmény obětí světové války z Kateřinek. Pomník obkružovaly sloupky s řetězovým plůtkem a celý objekt byl zasazen do prudkého svahu, kde spolu se dvěma lavičkami a srovnanou plochou tvořil zvláštní pietní ostrůvek v divokém horském terénu.

Stejně jako většina podobných památek se pomník nedochoval v původním stavu. Na rozdíl od jiných však alespoň víme, jak se to stalo – v roce 1948 byla totiž odhalena jeho nová podoba. Ze zdobné památky zůstal v podstatě holý základ, německé texty a symboly byly odstraněny a místo původní desky bylo vytesáno motto: *Na paměť osídlení obce Kateřinek českým obyvatelstvem. Věrní zůstaneme. 1945.* Poněkud cynické prohlášení, pokud víme, že původní obyvatelé museli Kateřinky opustit bez ohledu na vinu či nevinu za válku. Snad právě proto však byl nový pomník takto definován – aby vyčistil, vyžehlil a potvrdil nucený odsun Němců z pohraničí. Není jediný s ta-

Zbědovaný stav pomníku věnovaného obětem první světové války

kovým nápisem v Čechách, přesto je kateřinský pomník poměrně raritní. Dodnes se nachází v silně zdevastovaném stavu – jako by dokládal, jak moc dostal po válce zdejší kraj zabrat a že ne všechny újmy jsou plně napraveny.

Život v božích rukou

Stoupáme dál po modré a u další duchovní památky – kříže na žulovém podstavci mezi dvěma stromy, který zdobí keramické vyobrazení sv. Kateřiny – za-

Svatá Kateřina v nice božích muk při odbočce k Martinské stěně

Kříž na skalisku Martinské stěny

hneme do uličky U Lesního divadla. Odbočka modré nás dovede k Martinské stěně, skalisku udržovanému jako vyhlídka do údolí Černé Nisy, starému lesnímu divadlu, které je v posledních letech opět provozováno. Najdeme tu také jeden velmi mladý pomníček – nápodobu kamenného kříže se dvěma sponami, který odkazuje na zdejší umělecká představení.

Cestou k divadlu si můžeme všimnout unikátního objektu – přímo pod noma kovové hvězdy s uvedeným jménem Arnošt S., která připomíná podobné tvary na Hollywoodském chodníku slávy. Zde v lese velmi neobvyklý počín, nevypadá ale vůbec špatně.

Už zmíněná odbočka u božích muk má ještě jednoho souseda – cihlovou zvonici s průhledovým křížem, rovněž otevřeným prostorem pro zvonek, nízkou zídou, která může evokovat hradní stavbu, a hlavně nádherným výhledem k Ještědu.

Když se pak budeme vracet do údolí, můžeme odbočit do ulice Ke Koupašti, která nás za pár minut dovede ke zrušenému kateřinskému hřbitovu. Ten nebyl nijak starý – původní obyvatelé Kateřinek se chodili modlit a ukládat na věčný odpočinek do poměrně vzdálené Stráže nad Nisou, kde je tamější chrám zasvěcen svaté Kateřině a opět tak odkazuje na dávnou majitelku libereckého panství. Ještě ve vlastivědných publikacích z konce 19. století se píše, že Kateřinky vlastní hřbitov nemají, musel tedy vzniknout někdy na přelomu 19. a 20. věku. Nefungoval dlouho, snad do šedesátých nebo

Atypický objekt na cestě k Martinské stěně

Zvonička evokující středověký objekt

Centrální kříž na bývalém kateřinském hřbitově

sedmdesátých let, kdy se rušila řada libereckých hřbitovů – harcovský, rochlícký, městský liberecký a zřejmě tedy i kateřinský. Ten dnes připomíná už jen bývalý hřbitovní domek, alej stromů lemující kdysi hřbitovní cestu, a starý centrální kříž, jaký najdeme na každém hřbitově.

Dolů a zase do kopce

Mohli bychom pokračovat dál po severních svazích a stopovat hranice kateřinského katastru. Ten se táhne lesy až skoro k Bedřichovské přehradě, takže se tam podíváme spíše při nějakém horském výletě. My se teď otočíme na jih, seběhneme zpátky do „hlavních“ Kateřinek a podél silnice a Černé Nisy zamíříme k východu směrem na Rudolfov. Po cestě si můžeme vzpomenout na obrázky ze starých časů, kdy každá zdejší továrna tepala životem, její okolí bylo vzorně upraveno a činžovní domy i vily byly obklopeny zahradami. Nebo na pozděj-

ší éru, kdy postupně odešla textilní výroba, továrny se změnily v ruiny a staré elegantní objekty se propadaly do nicoty. A nakonec se podíváme kolem sebe, jak se kolo dějin opět otočilo a Kateřinky se začínají dostávat opět do formy. Mají ještě co dohánět, ale rozhodně už je líp, a je zase vidět, proč se údolí Černé Nisy kdysi říkávalo *Liberecké Švýcarsko!*

Do kopců se vrátíme pod Jezdcem. Skálou vypínající se nad údolím, která svou majestátností dala vzniknout mytickým zkazkám a pověstem. Třeba o tom, že zde řádil loupeživý rytíř, který přepadl kupce mířící z Čech do Lužice. Darebák prý unesl i dceru hradního pána z Hamrštejna, která v zajetí strádala, než ji zachránil její milý, který předtím bojoval ve Svaté zemi. Loupeživá banda z Jezdce byla poražena a přežil jen její zlovolný vůdce, kterého prý v poslední chvíli odnesl vládce pekel v podobě divokého oře. A když tehdy se svým pozemským pacholkem unikl z vysoké skály, zanechal ve skále otisk podkovy. Vypráví se také, že v labyrintu Jezdce leží poklad, který

jednu místní ženu natolik pobláznil, že v jeskyni se zlatem zapomněla své dítě. Mohla se pro něj vrátit až po roce trýznivých výčitek, nevinátka si ale celou dobu v útrobach Jezdce hrálo a laskavě se o něj starala nadpřirozená bytost, zřejmě duch zdejších hor. Takovou pověst o dítěti uvězněném ve skále známe z mnoha dalších krajů, ale proč by to právě místo nemělo být právě zde na Jezdci, že?

My dnes skálu Jezdec známe jako místo dávného strážního hrádku, který někdy v 19. století objevili turisté a dnes je cílem výletů. Co už příliš nevíme je fakt, že na skále byl kdysi viditelný vytesaný nápis *H. W. B. 1617*, na který upozorňuje průvodce z konce 19. století, a pro nás tak může být zajímavým badatelským tipem.

Starý známý na závěr

A jsme nejen nad Jezdcem, ale také už mimo Kateřinky. Hranice katastru vedou dole v údolí, a co jde odtud směrem k jihu, jsou Ruprechtice. Což by mohlo ukončit naši dnešní výpravu, ale mnohem logičtější je pokračovat lesem právě směrem k Liberci. Můžeme se vydat po pěšinách k ruprechtickému kamenolomu a kousek od vstupu do něj si prohlédnout pomníček bývalé Humboldtovy výšiny, rozhledny, která tu kdysi stávala (více o ní v Patronu č. 1/2014). Nebo jít od Jezdce přímo na jih po žluté k překrásnému Mlynářovu kříži ve svazích Žulového vrchu. Okolo něj se to pak pomníčky jen hemží, a tak asi bude příjemné, udělat si sem samostatný výlet.

Dnešní výpravu ale můžeme zakončit ještě na jiném místě: u Schillerova pomníku při ulici Smrková, ve svahu jižně nad Kateřinkami. Ruiny kdysi vzhledného koutu byly v naší době dlouho neprobádané, než o nich na konci minulého desetiletí do Patrona napsal člen spolku Vojtěch Mai a uvedl místo ve všeobecnou známost. Kout byl upraven, časopis přinesl archivní i současnou fotografii a my tak máme další tip na procházku v kouzelných kopcích nad Černou Nisou. Tak si o něm přečtěte v Patronu číslo 1/2019 a můžete vyrazit!

Torzo bývalého Schillerova pomníku nad Kateřinkami

Pomníček vojína Skrbka u Stružince již není záhadou

Miloš Podzimek

Jsou místa desetiletí zapomenutá a tajemná, ztracená v čase. Místa lidských nesnází a tragédií, které nepřinášela jen doba válečná. Osudy vojáků, kteří s nehlubším sebezapřením nesli výsledek konference čtyř mocností v Mnichově 30. září 1938 (odstoupení 30 % našeho území Německu), byly zapomenuty. Také období čtyřiceti let nesvobody nepřálo generačnímu předávání pamětí a vzpomínek. O událostech se i v rodinách, kterých se přímo týkaly, přestalo mluvit a dnes jsou taková místa znovu objevována. Vzácností je i památka, která přečkala téměř devadesát let až do dnešních dnů.

Členové Okrašlovacího Spolku Vojenské Historie z Lomnice nad Popelkou (OSVH) se již delší dobu zajímají o zapomenuté místo na Skuhrovském vrchu v lese Na Drahách. Nakloněný zarostlý pomníček s částí zachovalého textu na rozbité černé desce náhodným návštěvníkům zvěstoval, že se tam 9. října roku 1938 zastřelil voják Skrbek z Boskova (nyní Bozkov).

Kdo byl ten voják? Co se tam tehdy stalo? Jaké pohnutky ho vedly k tomu, aby si sáhl na život? To vše bylo časem zahaleno tajemstvím. Jen občas zde položené květiny dávaly naději, že jsme nezapomněli na neznámého vojáka a tragickou dobu našeho národa.

Věděl jsem o této památce už z mládí, z dob výprav za dobrodružstvím s kamarády do okolí Stružince, mé rodné obce. Tenkrát byla mezi námi zvlášť oblíbená hra „na vojáky“ s dřevěnými flintami. O pravou identitu vojína Skrbka a jeho osud jsem

Snad jediná fotografie Josefa Skrbka, vojína Hraničářského praporu 22, u vozu vzor 34. Archiv autora

se ale začal intenzivně zabývat až před několika lety. Počátek bádání se pochopitelně soustředil na Bozkov, kde je příjmení Skrbek docela rozšířené. Tam a bohužel ani v okolních obcích jsem neuspěl. Velkým problémem bylo chybějící křestní jméno. Trocha intuice a samozřejmě štěstí mi přálo v několika archivech, kde jsem našel první nadějnou stopu. Při otázce, zda voják Skrbek vykonával v roce 1938 prezenční službu nebo byl povolán ze zálohy, byly údaje stále nejisté. Množství drobných informací z různých pramenů nakonec potvrdilo mé předešlé domněnky – voják Skrbek byl křestním jménem Josef, a co víc, měl syna!

Vnučka Josefa Skrbka, paní Jana V. (své plné příjmení si nepřála uvádět), přijíždí do Semil ze severní Moravy zřídka a byla velice překvapena zájmem, který jsem projevil o osud jejího dědy. Nebyla si zprvu jista ani fotografiemi vojáka, které mi věnovala. Pro mne bylo vzrušující spatřit po letech pátrání vojína Skrbka ve služebním plášti čs. hraničáře třicátých let. Paní Jana se jako malá od babičky dozvěděla jen o tragickém konci života dědy někde u Stružince a ani její táta, dokud žil, jí neřekl více. V celé rodině se o této události přestalo mluvit. Čas běžel a nikdo neměl tušení o pomníčku v lese, natož aby to místo kdokoliv hledal.

Byli jsme velmi rádi, když jsme mohli po krátkém přemlouvání vnučku Josefa Skrbka i jejího manžela v červenci 2020 uvítat a ukázat jim opravený pomník v lese *Na Draháčech*. Nechápala pohnutky, které dědu přiměly k sebevraždě, a byla nakonec ráda, že toto pro ni smutné místo s tak krásnými výhledy na Krkonoše, Jizerské hory i do Českého ráje, navštívila.

Členové OSVH upravili pomníček vojína Josefa Skrbka do původní podoby tak, jak jej pravděpodobně po druhé světové válce vytvořil jeho kamarád z vojny. Přesnou kopii desky zhotovila sklářská výtvarnice MgA. Petra Vojtíšková, které děkujeme.

Jediný dochovaný snímek pomníčku vojína Skrbka nedlouho po postavení. Archiv autora

O životě a smrti vojínově

V září si každoročně připomínáme historickou událost, která tragicky ovlivnila české dějiny i celou společnost tak zásadním způsobem, jako byla na podzim roku 1938 sudetská krize. Zakončila ji totiž politická kapitulace výkonné moci československého státu před zahraničním nátlakem čtyř evropských mocností na konferenci v Mnichově. Následná vojenská kapitulace

Vojenský vůz vzor 34. Reprofoto z publikace „20 let čs. armády v osvobozeném státě“. Archiv autora

pak zmařila veškeré naděje milionu a čtvrt mužů připravených bránit vlast v boji proti německému agresorovi. Seznam ztrát vojáků, kteří v době mimořádných opatření (od května 1938 do března 1939) padli při obraně hranic ČSR nebo zemřeli za různých okolností, příčin či při nehodách způsobených mobilizačním vypětím, čítá přes 600 jmen. Patří mezi ně i jméno Josefa Skrbka třicetiletého vojína v záloze, který si vzal život nedaleko Lomnice nad Popelkou.

Josef Skrbek se narodil v roce 1908 ve Škodějově. Jeho rodiče začali pracovat v tkalcovně a šlichtovně firmy Poslt v Dolním Bozkově, kam se v roce 1913 i s dětmi přestěhovali do nájemního bytu. Válečná doba způsobila mnohé nesnáze, mimo jiné i to, že Josef ukončil jen tři třídy obecné školy. Chlapec modrých očí a hnědých vlasů si pro svoji veselou povahu brzy získal oblibu u kamarádů. Sportoval, plaval, byl i dobrý cyklista a jako ostatní se zapojil do Sokola. Pracovat začal jako pomocný dělník v továrně. Manuální práce byla vysilující a pro vojenskou službu byl dvacetiletý mladík slabý; dvakrát dostal odklad. Do čs. brané moci byl Josef zařazen po klasifikaci „schopen bez vady“ až po odvodu v roce 1930.

Téhož roku k 1. říjnu nastoupil k vykonání pravidelné prezenční služby v trvání 14 + 4 měsíce a jako nováček byl přidělen k *Hraničářskému praporu 2 „Roty Nazdar“* s velitelstvím v Trutnově. Prodělal první výcvik u pěšího vojska, poté i výcvik v družstvu a četě. Během té doby vykonal přísahu a svým velitelem byl ohodnocen jako „družný, trochu líný, mluverka ..., cvičí průměrně, v teorii je slabý“. V dubnu 1931 byl ze zdravotních důvodů pro-

V roce 2014 byla deska na pomníčku již delší dobu rozbitá. Foto autor

V okolí památky se kupodivu podařilo najít téměř všechny fragmenty skleněné tabulky. Foto autor

puštěn na trvalou dovolenou.

V únoru 1932 byl znovu prezentován a přidělen jako obuvník ve správkárně u roty a následně i celého praporu, kde byl dobře ohodnocen; tělesně však zůstával velmi slabý. Během tohoto zařazení využil sedmkrát řádné dovolené v součtu 31 dní. Vzhledem ke své povaze si ale za přechýny vojenské služby odpykal také 14 dní vězení po službě a 14 dní zostřené samovazby, které

musel nasluhovat. Proto byl do zálohy propuštěn až na Vánoce roku 1932 a vrátil se domů ke své družce a několikaměsíčnímu synovi. Během následujících let voják Josef Skrbek vykonal první pravidelné měsíční cvičení ve zbrani, zatímco druhé, zimní, mu bylo v roce 1937 ze zdravotních důvodů prominuto. Pracoval ve firmě SAVA v Semilech.

Počátek roku 1938 přinesl několik zásadních změn v organizaci obrany Krkonoš. Vyhlášení ostrahy čs. hranic 20. května bylo pak důsledkem větších přesunů německého vojska v jejich blízkosti. Nastalo krátké uklidnění, ale útočný projev Adolfa Hitlera z 12. září v Norimberku se stal signálem k rozpoutání německého teroru v našem pohraničí. Československé ozbrojené sbory měly první padlé a vraždění neminulo ani civilní obyvatelstvo. Poté, co čs. vláda 21. září přijala ultimátum Francie a Velké Británie na odstoupení území Sudet, propukly v našich městech mohutné demonstrace za obranu republiky. Nakonec byla 23. září vyhlášena čs. mobilizace pro všechny muže 40 let a mladší; začala vznikat válečná armáda.

Voják Skrbek opustil rodinu a hlásil se ve výstrojním středisku v Nové Pace. Stal se členem nově vzniklého *Hraničářského praporu 22* pod velením pplk. Antonína Tlamichy a přidělen byl k pomocné četě v Lázních Bělohradě. Tam jej 30. září odpoledne zastihla šokující zpráva o přijetí mnichovského diktátu čs. vládou. Mnohaleté přípravy na aktivní obranu republiky, včetně obrovských vojenských výdajů (17 miliard Kč), byly ztraceny. Byly ukončeny veškeré opevňovací práce, zahájen odsun materiálu, těžkých zbraní a munice nákladními auty i koňskými potahy.

Dne 1. října 1938 v ranních hodinách začala německá armáda obsazovat čs. pohraničí. Zdálo se, že i sama příroda se postavila proti okupantům – stu-

dený vítr i neustávající déšť se hnaly horami i podhůřím. Tisíce rodin české národnosti opustily své domovy v zabraných vesnicích a prchaly do vnitrozemí. Ze hřebenů hor byl ústup 6 000 vojáků se stovkami koní a povozů zahájen 7. října. Jednotky ihned zaujímaly daná nová obranná postavení a 9. října se zastavily podél toku Jizery od Semil a Olešky. Na této linii přespávalo v domech, sokolovnách i hospodách mnoho mužů ustupujícího vojska, kterým bylo třeba zajistit stravu.

V neděli 9. října dopoledne voják Josef Skrbek obdržel v Lázních Bělohradě rozkaz a vydal se s naloženým vozem vz. 34 taženým párem koní na cestu k Nové Pace.

Po vyložení potravin vojákům v Libštátě a Košťálově odbočil ke Stružinci. V dešti mezi proudy uprchlíků projel obcí a po stoupání se ocitl na okraji Staré Lomnice s úmyslem vrátit se ke své pomocné četě. V mírném klesání ještě před hospodou *Na Dupačce* se z nejištěných příčin splašili koně. Kočí spřežení nezvládl a zlomená oj po nárazu o dům probodla břicho koně jdoucího na pravé straně. Po utracení zraněného zvířete, aniž by vyčkal příchodu nadřízených, Josef Skrbek utekl. Nemohl vědět, zda bude trestán a povinen nahradit škodu. Ačkoliv byl ihned hledán četnickými stanicemi, nikdo jej nespatriil. Vyděšený voják utekl do polí, co nejdále od neštěstí, které ho potkalo...

Podle hlášení *Hraničářského praporu 22* byla 10. října 1938 dopoledne občanem ze Stružince nalezena mrtvola vojína Skrbka v lese Hůrka. Mrtvý ležel s prostřelenou hlavou na koženém kabátě na okraji lesa. Smrt byla způsobena

Zimu 2019/20 přečkal pomníček s informací o tom, že je v péči Okrašlovacího Spolku Vojenské Historie. Foto autor

nalezenou pistolí značky *Dreyse*. V okolí nebylo stop po cizích osobách. Rodiče Josefa Skrbka uvedli, že s nimi syn žil v dobré shodě, rovněž tak se svoji družkou, že byl sdílný a veselý povahy, s každým se dobře snášel. Z celého vyšetřování vyplynulo, že si Josef Skrbek, voják v záloze, vzal život sám. Nebylo zjištěno nic, co by nasvědčovalo tomu, že by jeho jednání zavinila jiná osoba. Pohnutkou sebevraždy byl pravděpodobně strach před trestem, případně náhradou škody za koně, který musel být utracen. Velký vliv na jeho sebevražedné rozhodnutí měla patrně jeho méně odolná psychika. Tímto

Věrná kopie původní tabulky. Foto autor

konstatováním byl celý případ uzavřen. Tělo vojína Josefa Skrbka bylo pohřbeno do dnes již zrušeného rodinného hrobu na hřbitově v Semilech.

V lednu 1939 vydalo ministerstvo národní obrany nařízení k sestavení evidence ztrát, kde se mimo jiné uvádí: „*Aby oběti všech příslušníků branné moci, kteří v době branné pohotovosti státu položili své životy za vlast při výkonu své vojenské služby mohly býti veřejně uznány a aby jména všech těchto hrdinných obránců republiky byla trvale a důstojně uctěna a zůstala nejen v armádě, ale i pro potomstvo v celém národě zářným příkladem hrdinství, obětavosti, kázně, lásky k Vlasti a vojenské cti a aby nebyl nikdo opomenut...*“

Poznámka redakce

Na internetových stránkách se o popsané události dají objevit i různé fantazmagorické informace, jejichž autoři se snaží vnést do věci nadpřirozené průvodní jevy či záhady. O to cennější je uvedený autorův příspěvek, s nímž je možné se spojit na adrese mpodzimek@seznam.cz.

Pomníček je zakreslen v Mapách.com.

Paní Jana V., vnučka vojína Skrbka, poprvé u obnoveného pomníčku svého dědy, spolu s autorem textu a fotografií.

Děje se nejen v Jizerských horách

Jarní pomníčky vykoukly z křovin

Frýdlantská „sekce“ Spolku Patron, kterou neformálně vede Ruda Makeš, se ve středu 2. dubna vypravila k soše sv. Maří Magdaleny při polní cestě u Větrova-Zátiší. Ke slovu přišly zahradnické nůžky, pilky a lidské ruce, aby tato barokní památka hned na začátku jara hezky vykoukla z křovin. Další členové spolku prořezali nálety u křížku v Oldřichovském sedle.

Spolek Patron uctil památku Emila Nováka

Od úmrtí Emila Nováka, znalce Jizerských hor a pomníčků, uplynulo letos už 36 let. V neděli 13. dubna se proto členové Spolku Patron sešli, aby jeho památku uctili. Vzpomínkové setkání proběhlo tradičně u jeho hrobu na hřbitově v Novém Městě pod Smrkem. Součástí vzpomínky byla i návštěva hrobu Karla Nádeníka, od jehož úmrtí v září uplyne 10 let.

Vyšla Ročenka JJHS za rok 2024

Začátkem dubna vyšla dvacátá třetí Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku. Najdeme v ní i tři příspěvky našich členů. Již tradičně shrnuje Bohumil Horáček činnost Spolku Patron při záchraně významných pomníčků v Jizerských horách, přípravy k výstavbě prvního vodovodu v Jablonci nad Nisou popisuje František Křůmal a na výlet do okolí města Świeradów Zdrój v Polsku zve Lubor Lacina.

Čtvrtletník přátel drobných památek Jizerských hor č. 2/2025 (36. ročník)

Vydává Spolek Patron, Jiřetín pod Bukovou 73, 468 43, IČO: 64669807. Vydávání čtvrtletníku PATRON je povoleno Ministerstvem kultury ČR. Ev. č. MK ČR E 10470. Redakce: Bohumil Horáček, Otokar Simm. Grafická úprava: Michal Janus. Tisk: Geoprint, Krajinská 1110, Liberec. Příspěvky zasílejte na adresu: Bohumil Horáček, Na Radouči 1254, 293 01 Mladá Boleslav, nebo e-mailem: horacek21@seznam.cz. Interní tiskovina.

Kříž s motivem svaté Kateřiny při odbočce k Martinské stěně. Foto Lubor Lacina

Miloš Podzimek, autor příspěvku o pomníčku vojína Skrbka, u opravené památky v roce 2020.

První ucelený příspěvek o jizerskohorských pomníčcích vyšel před sto lety

Než se v roce 1976 poprvé objevila *Knihla o Jizerských horách*, zajímalo se o zdejší pomníčky jen nemnoho lidí. Informace o jejich poloze a historii získávali tito nadšenci z mála zdrojů, jež jim tehdy byly k dispozici. Šlo zejména o vyprávění pamětníků, vzácné Matouschkovy mapy, ale také o článek Josefa A. Leubnera *Die Marterln im Isergebirge*, který vyšel v *Ročenice Německého horského spolku pro Ještědské a Jizerské hory* za rok 1925.

Leubner se ve svém příspěvku nejenom lyricky pozastavuje nad krásou domovských Jizerských hor, ale zároveň se – v rámci tehdejších znalostí – přesně a obsáhle věnuje jednotlivým objektům. Na třiceti stránkách ročenky popisuje a zobrazuje celkem 21 pomníčků, které dnes znalci a badatelé řadí k tzv. „rodinnému stříbru“ jizerskohorských drobných památek.

Patří mezi ně i kříž v ročence nazvaný *Stammel's Tod* (Stammelova smrt). Na fotografii jsou při jeho celkové opravě v září roku 2005 zachyceni Michael Ulbrich a Ladislav Řezáč. Obnovu Stammelova kříže se chystáme provést i v letošním roce.

Text Bohumil Horáček, foto Jiří Herčík